

SUN'IY INTELEKT VA INSON MEHNATI: IMKONIYATMI YOKI XAVF?**Mahammadjonov Muhammaddiyor Ahmadjon o'g'li****Iqtisodiyot yo'nalishi 1-kurs 25-17 guruh talabasi****Mirzayev Ibroximjon Muxammadjon o'g'li****Iqtisodiyot yo'nalishi 1-kurs 25-17 guruh talabasi****Qo'qon Universiteti Andijon filiali****Xalimjanov Abduqunduz Rahimjon o'g'li****"KI va RT kafedraasi o'qituvchisi****Qo'qon Universiteti Andijon filiali****<https://doi.org/10.5281/zenodo.18014241>**

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi sharoitida inson mehnatining o'рни va mazmunida yuz berayotgan tub o'zgarishlar chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida sun'iy intellektning ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida avtomatlashtirish darajasini oshirish orqali mehnat unumdorligini yuksaltirishdagi imkoniyatlari bilan bir qatorda, ayrim an'anaviy kasblarning qisqarishi, mehnat bozorida tarkibiy siljishlar va bandlikka ta'siri kabi masalalar yoritiladi. Shuningdek, raqamli transformatsiya natijasida yuzaga kelayotgan yangi kasb va mutaxassisliklar, inson kapitalining sifati, moslashuvchan ko'nikmalar, raqamli kompetensiyalar hamda uzluksiz ta'limning mehnat bozoridagi raqobatbardoshlikni ta'minlashdagi ahamiyati asoslab beriladi. Maqolada sun'iy intellekt inson mehnati uchun mutlaq xavf emas, balki inson va texnologiya o'rtasidagi samarali hamkorlik orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash imkoniyati sifatida baholanadi.

KALIT SO'ZLAR: sun'iy intellekt, mehnat bozori, avtomatlashtirish, raqamli iqtisodiyot, raqamli transformatsiya, bandlik, ishsizlik, inson kapitali, mehnat unumdorligi, yangi kasblar, raqamli ko'nikmalar, texnologik taraqqiyot, iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy ta'sir, uzluksiz ta'lim, innovatsiyalar.

KIRISH: So'nggi yillarda raqamli texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt tizimlarining jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalariga, ayniqsa mehnat faoliyati va bandlik munosabatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Sun'iy intellekt asosidagi avtomatlashtirilgan tizimlar ishlab chiqarish jarayonlarini tezlashtirish, xarajatlarni kamaytirish va mehnat unumdorligini oshirish imkonini berayotgan bo'lsa-da, ularning keng joriy etilishi inson mehnatining kelajagi bilan bog'liq qator muammoli masalalarni ham yuzaga chiqarmoqda. Ushbu jarayon ayrim kasb va mutaxassisliklarning qisqarishi, mehnat bozorida tarkibiy o'zgarishlar hamda ishchi kuchiga bo'lgan talabning sifat jihatidan yangilanishi bilan tavsiflanmoqda. Bugungi kunda sun'iy intellekt texnologiyalari nafaqat sanoat va xizmat ko'rsatish sohalarida, balki ta'lim, tibbiyot, moliya va boshqaruv tizimlarida ham faol qo'llanilmoqda. Natijada inson kapitalining sifati, raqamli ko'nikmalar va moslashuvchanlik mehnat bozorida raqobatbardoshlikni belgilovchi asosiy omillarga aylanmoqda. Shu bilan birga, sun'iy intellektning mehnat bozoriga ta'siri masalasida turli yondashuvlar mavjud bo'lib, ayrim tadqiqotchilar uni bandlik uchun jiddiy xavf sifatida baholasa, boshqalar esa yangi imkoniyatlar manbai deb hisoblamoqda. Mazkur maqolaning maqsadi sun'iy intellekt texnologiyalarining inson mehnatiga ta'sirini kompleks tahlil qilish, uning ijobiy va salbiy

jihatlarini aniqlash hamda zamonaviy mehnat bozori sharoitida inson va texnologiya o'rtasidagi samarali hamkorlikni ta'minlash yo'llarini asoslab berishdan iborat.

ASOSIY QISM

1. Sun'iy intellektning mehnat bozoriga ijobiy ta'siri

Sun'iy intellekt (AI) texnologiyalari ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida samaradorlikni oshirish, xarajatlarni kamaytirish va ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Masalan, avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalari yordamida mahsulotlar tezroq va sifatliroq ishlab chiqariladi, logistika tizimlari esa AI algoritmlari orqali optimal marshrutlarni tanlab, transport xarajatlarini kamaytiradi. Shuningdek, AI yangi kasblarning paydo bo'lishiga ham sabab bo'lmoqda. Masalan, ma'lumotlarni tahlil qilish, AI dasturlarini boshqarish, kiberxavfsizlik bo'yicha mutaxassislar kabi sohalar bugungi kunda yuqori talabga ega. Bu esa inson mehnatining yangi yo'nalishlarda qadrini oshiradi va raqamli iqtisodiyotning rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Misol: World Economic Forum hisobotiga ko'ra, 2025 yilga kelib AI texnologiyalari tufayli 97 million yangi ish o'rinlari paydo bo'lishi kutilmoqda, bu esa mavjud ish o'rinlaridagi qisqarish bilan muvozanatlashadi.

The Tasks AI Should Take Over (According to Workers)

Share of U.S. workers that would want AI to completely take over the following tasks

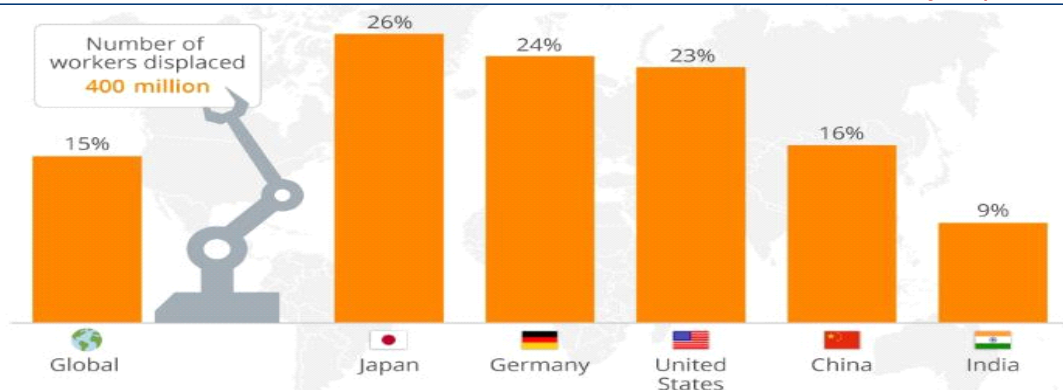

AI texnologiyalari yangi kasb va mutaxassisliklarni yaratib, mehnat bozorida imkoniyatlarni kengaytiradi.

2. Sun'iy intellektning mehnat bozoriga salbiy ta'siri

Shu bilan birga, AI texnologiyalarining keng joriy etilishi ayrim kasblarning qisqarishiga olib keladi. Masalan, an'anaviy ishlab chiqarish ishchilari, kassirlar, oddiy hisob-kitob operatorlari kabi pozitsiyalar avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida almashtirilmoqda. Bu esa qisqa muddatda ishsizlikni oshirishi mumkin. Shuningdek, mehnat bozorida malaka talablari oshadi. Endi ishchilar nafaqat asosiy kasbiy ko'nikmalarga, balki raqamli kompetensiyalarga ham ega bo'lishi talab qilinadi. Agar ishchi ushbu ko'nikmalarni egallamasa, u ish bozorida raqobatbardosh bo'lolmaydi.

Misol: Avtomatlashtirilgan transport tizimlari haydovchi ish o'rinlarini kamaytirishi mumkin, biroq shu bilan birga, dron operatorlari, AI transport tizimlarini nazorat qiluvchi mutaxassislar kabi yangi ish o'rinlari yuzaga keladi.

Mamlakatlar bo'yicha avtomatlashtirishning ishchi kuchiga ta'siri — salbiy tendensiyalarni vizual tasvirlaydi.

3. Moslashuvchanlik va uzluksiz ta'limning ahamiyati

Bugungi kunda sun'iy intellektning ta'siri ostida inson mehnati uchun eng muhim vosita — bu moslashuvchanlik va uzluksiz ta'limdir. Ishchi o'z bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda yangilab borishi, raqamli texnologiyalar bilan ishlashni egallashi kerak. Shuningdek, tashkilotlar ham xodimlarni qayta tayyorlash dasturlarini joriy etishi lozim. Bu esa mehnat bozorida raqobatbardoshlikni saqlash va AI bilan samarali hamkorlikni ta'minlash imkonini beradi.

Sun'iy intellekt qaysi kasb sohalarida ish bozorini o'zgartirishi mumkinligi tasviri — bu xavf ostidagi yo'nalishlarni ko'rsatadi.

4. Umumiy tahlil

AI texnologiyalari inson mehnatini to'liq siqib chiqarish xavfi mavjud bo'lsa-da, agar inson va texnologiya o'rtasidagi hamkorlik to'g'ri yo'lga qo'yilsa, bu jarayon yangi imkoniyatlar va iqtisodiy samaradorlikni oshirish manbai bo'lishi mumkin. Ya'ni AI — bu xavf emas, balki raqamli iqtisodiyot va ijtimoiy rivojlanish uchun strategik vosita hisoblanadi.

Ushbu maqolada sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining inson mehnatiga ta'siri kompleks tarzda tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, AI mehnat bozorida ikki tomonlama jarayonlarni yuzaga keltirmoqda:

1. Ijobiy ta'sirlar:

Ish jarayonlarini avtomatlashtirish orqali samaradorlikni oshirish;

Yangi kasb va mutaxassisliklar paydo bo'lishi;

Insonning ijodiy va strategik ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyati.

2. Salbiy ta'sirlar:

An'anaviy kasblarning qisqarishi va ishsizlik xavfi;

Malaka talablari oshishi va raqamli kompetensiyalar zarurati;

Mehnat bozorida nomutanosiblik va ijtimoiy tengsizlik xavfi.

Shu bilan birga, maqolada ta'kidlanganidek, AI inson mehnatini to'liq siqib chiqarmaydi. Aksincha, inson va texnologiya o'rtasidagi samarali hamkorlik mehnat unumdorligini oshirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va yangi imkoniyatlar yaratishda muhim ahamiyatga ega. Olingan tahlillar shuni ko'rsatadiki, uzluksiz ta'lim, malaka oshirish va moslashuvchanlik inson mehnatini raqamli transformatsiya jarayonida raqobatbardosh qiladi. Shu tariqa, AI — bu xavf emas, balki zamonaviy iqtisodiyot va jamiyat rivoji uchun strategik vosita sifatida qaralishi lozim.

Takliflar:

Davlat va tashkilotlar xodimlarni uzluksiz malaka oshirish dasturlari bilan qo'llab-quvvatlashi;

Ta'lim muassasalari raqamli ko'nikmalarni o'quv dasturlariga kiritishi;

Ishchilar va mutaxassislar AI bilan hamkorlik qilish ko'nikmalarini rivojlantirishi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. World Economic Forum. Future of Jobs Report, 2020–2023.
2. International Labour Organization. Artificial Intelligence and the Future of Work, 2019.
3. Yuval Noah Harari. 21 Lessons for the 21st Century, 2018.
4. S. Russell, P. Norvig. Artificial Intelligence: A Modern Approach, 2021.
5. OECD. Artificial Intelligence, Automation and Work, 2021.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining raqamli iqtisodiyot va innovatsiyalarni rivojlantirishga oid farmonlari.